

DE LA MORMÂNTUL DOMNULUI LA ÎNVIEREA NOASTRĂ

Student GEORGE-ANTONIU NICOARĂ

Facultatea de Litere, Istorie și Teologie

Universitatea de Vest din Timișoara

Preliminarii:

De la începuturile omenirii și până în ziua de astăzi, s-a căutat mereu o explicație și o lămurire a unei realități prin care omul trece, independent de voința sa, taina morții. **„Dumnezeu l-a zidit pe om spre nesticăciune”** (*Înțelepciunea lui Solomon 2, 23*), deci l-a creat nemuritor, atât sufletește cât și trupește, căci Dumnezeu a creat viața, iar fenomenul morții este incompatibil cu voința lui Dumnezeu.

Moartea a intrat în lume prin pizma diavolului (*cf. Înțelepciunea lui Solomon 2,24*), care **„a fost de la început ucigător de oameni”** (*Ioan 8,44*), iar prin înșelăciunea și viclenia sa caracteristică l-a amăgit pe om, îndemnându-l să calce voia lui Dumnezeu.

Datorită încălcării unicei porunci dată de Dumnezeu omului în Eden - porunca ascultării - omul și-a primit pedeapsa cuvenită, atrăgându-și asupra sa osânda de moarte, devenind muritor, odată ce a auzit cuvintele Domnului: **„Întru sudoarea feței tale vei mânca pâine ta până când te vei întoarce în pământ, din care ești luat; că pământ ești și în pământ te vei întoarce”** (*Facerea 3,19*). Și cum se definește de fapt această moarte? Descrierea cea mai exactă a acestei realități tainice ne-o oferă Ecclesiastul: **„Pulberea să se întoarcă în pământ cum a fost, iar sufletul să se întoarcă la Dumnezeu, Care L-a dat”** (*Ecclesiastul 12,7*).

Astfel că, Dumnezeu nu a creat moartea, după cum nu a creat răul, întunericul, frigul. Dacă răul este absența binelui, întunericul - lipsa luminii, iar frigul - lipsa căldurii, tot astfel moartea este absența vieții, este lipsa lui Dumnezeu, după cum afirma unul dintre cei mai străluciți oameni de știință ai omenirii, Albert Einstein.

Totuși, Sfinții Părinți văd în această pedeapsă și un bine, prin care Dumnezeu Își arată din nou iubirea Sa de oameni; *„Prin moarte, Dătătorul de Lege a oprit răspândirea păcatului, și prin chiar acea pedeapsă ne descoperă iubirea Sa de oameni”*, spune Sf. Chiril al Alexandriei, explicând că omul, odată căzut, dacă ar fi rămas nemuritor, ar fi avut un destin teribil, de a trăi veșnic în această lume a păcatului, fără vreo cale de ieșire, de salvare¹. Deci, moartea e un dar, prin care Dumnezeu, în atotbunătatea Sa, ne-a redeschis un nou drum de scăpare, desfăcând

¹ Ieromonah Serafim Rose, *Cartea Facerii, crearea lumii și omul începuturilor*, trad. de Constantin Făgețeanu, Ed. Sophia, București, 2011, pp.136-137.

unitatea dintre trup și suflet, urmând să le reunească la învierea cea de obște, readucându-le la plenitudinea vieții.

Odată cu această sentință dată de Dumnezeu ce părea definitivă și irevocabilă, omul se îndrepta într-adevăr spre o tragedie fără sfârșit și spre o nenorocire ce nu putea fi corectată. Dar oare putea Dumnezeu să lase un asemenea destin ființei Sale celei mai iubite, pe care a pus-o stăpânitoare a întregii Sale creații? Cu siguranță că nu! Iar de aici Dumnezeu a început lucrarea Sa prin care să-l reabiliteze pe om, însă omul parcă se opunea tot mai mult acestei încercări a lui Dumnezeu de a-l elibera de sub robia acelei hotărâri, care îl afunda în moarte. Această continuă manifestare a bunătații și iubirii lui Dumnezeu este minunat expusă de Însuși Hristos Domnul în pilda lucrătorilor celor răi ai viei (*Matei 21, 33-41; cf. și Luca 20, 9-16*), care desigur a culminat cu biruința vieții asupra morții prin jertfa supremă a Fiului lui Dumnezeu pe Golgota. Această finalitate a operei Dumnezeului Celui viu a fost singura cale de nimicire a acelei sentințe dată de Dumnezeu în Eden, care a adus de la moarte la viață întreaga fire omenească, pentru că **„Dumnezeu așa a iubit lumea, încât pe Fiul Său Cel Unul-Născut L-a dat (morții, n.n.), ca oricine crede în El să nu piară, ci să aibă viață veșnică”** (*Ioan 3,16*).

Cele mai profunde și mai pline de sens cuvinte rostite de Mântuitorul cu privire la moarte și viață sunt vorbele prin care îi întărește credința Martei, când era cuprinsă de deznădejde, din pricina morții fratelui său, Lazăr: **„Eu sunt învierea și viața; cel ce crede în Mine, chiar dacă va muri, va trăi. Și oricine trăiește și crede în Mine nu va muri în veac.”** (*Ioan 11,25-26*).

Ținând seama de faptul că Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române a ales ca în anul 2021 să-i comemorăm pe cei adormiți întru Domnul, abordând tema despre eshatologie și viața veșnică, în prezentul studiu vom porni de la Moartea, Înmormântarea și Învierea Mântuitorului Iisus Hristos ca piatră de temelie a învățaturii ortodoxe despre viața veșnică, iar apoi vom analiza tema eshatologiei, tratată de Sfântul Apostol Pavel în Capitolul 15 al Epistolei I către Corinteni.

Capitolul I

Viața se dă morții, ca pe cei morți să-i învieze...

Iisus Hristos, Care este **„Calea, Adevărul și Viața”** (*Ioan 14,6*) și-a însușit cea mai grea sentință ca om, împlinind pe deplin actul chenotic, căci **„S-a smerit pe Sine, ascultător făcându-se până la moarte, și încă moarte pe Cruce.”** (*Filipeni 2,8*), ca așa să ne ridice pe noi de pe pământ la cer, de la moarte la viață.

Ar putea spune unii că Hristos nu a schimbat nimic privind moartea, căci oamenii mor la fel ca înainte de Jertfa Sa și nicidecum nu i-a făcut pe oameni nemuritori. Însă, **„El lasă să se producă în natura umană ținută în interiorul Lui, despărțirea sufletului de trup, sau moartea, dar readuce în ea din puterea Lui Însuși viața eternă, pentru ca toți cei ce mor, uniți cu El, sau aflându-se oarecum în interiorul Lui, să învie la fel cu El”**².

² Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, tom.2, Ed.Basilica, București, 2018, p.154.

Modul în care Hristos - Fiul lui Dumnezeu și-a asumat suferința și moartea este foarte greu de înțeles de mintea omenească. El a suferit totul de bunăvoie și din iubire pentru întreaga creație - voind să învingă moartea nu evitând-o, ci suportând-o. Mai mult decât atât nu a încercat nici o clipă să ocolească durerea, ci din contră și-a luat asupra Sa ceea ce este mai rău - cea mai cumplită, mai dureroasă și mai umilitoare moarte, prin răstignire pe Cruce - ca să ne dea nouă ce este mai bun³ - dezrobirea de păcat și reabilitarea în comuniune deplină cu Dumnezeu.

În cele ce urmează vom enumera câteva caracteristici ale jertfei de pe Golgota, care arată desăvârșirea Fiului lui Dumnezeu și a lucrării Sale soteriologice prin care „**S-a făcut tuturor celor ce-L ascultă pricină de mântuire veșnică**” (Evrei 5,9):

1) *Hristos nu a murit pe ascuns, ci public* - de aceea nu a putut fi contestată moartea sa, căci nu a murit acasă, în pustie sau undeva retras, ci în fața tuturor - prieteni, apropiați, dar și dușmani. Dacă ar fi murit pe ascuns, nearătat, tot nearatăta și fără martori ar fi fost și învierea Lui⁴.

2) *Hristos a îndurat cea mai rea moarte cu putință* - Sfântul Atanasie cel Mare ne înfățișează în acest sens o pildă despre un atlet viteaz, care nu își alege pe cei cu care luptă, ca să nu lase bănuiala că îi e frică de vreunii⁵. Tot așa Mântuitorul nostru nu și-a ales moartea, ci a primit-o pe cea aleasă de alții, pe care aceștia au considerat-o cea mai cumplită, ca să nu fie acuzat de lașitate.

3) *Hristos a murit pe Dealul Căpățâni, în mijlocul pământului* - Lemnul Crucii înfipt pe Golgota ne duce cu gândul spre lemnul Pomului din mijlocul Raiului, „**Lignum vitae**” (Pomul vieții), identificat de întreaga tradiție creștină cu Sfânta Cruce. Observăm deci, că atât căderea, cât și mântuirea se produc ambele în „**mijlocul Pământului**” (Psalmul 73,13), adică pe **axis mundi** (axa lumii)⁶, identificând astfel pe culmea Golgotei - centrul axiologic al lumii - atât mijlocul Edenului (potrivit tradiției, sub Golgota s-a descoperit craniul lui Adam) cât și locul Răstignirii și al Morții Fiului lui Dumnezeu.

4) *Hristos a murit pe lemn, ca să omoare blestemul* - Mântuitorul nostru a venit să poarte și să distrugă blestemul ce apăsa asupra noastră, făcându-se El Însuși pentru noi blestem (cf. Galateni 3,13). Și cum s-ar fi putut să se facă blestem dacă nu primind moartea celor blestemați, care este crucea: „**Blestemat este tot cel spânzurat pe lemn**” (Deuteronom 21,23).

5) *Moartea este privită ca un somn de scurtă durată*⁷ - de către Sfântul Chiril al Alexandriei, ceea ce face ca moartea celor ce se unesc cu El să fie tot un

³ Stihire de la Vecernia zilei de Sâmbătă din a cincea săptămână a Sfântului și Marelui Post (cf. *Triodul*, Ed.IBMBOR, București, 2010, p.445.

⁴ Sf. Atanasie cel Mare, *Tratat despre Întruparea Cuvântului*, XXIII, în vol. „*Cuvânt împotriva elinilor. Tratat despre întruparea Cuvântului. Trei cuvinte împotriva arienilor*”, Ed.IBMBOR, București, 2010, p.176.

⁵ *Ibidem*, XXIV, p.177.

⁶ Prot. Dr. Ioan Bude, *Facerea 2,9: „Pomul din mijloc”*, articol publicat în *Revista „Vatră nouă”*, decembrie 2020 - Supliment aniversar, p.8.

⁷ Sf.Chiril al Alexandriei, *Glaphyra*, IV, P.G. 69, col. 220B, citat la Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, o.c., pp. 155-156.

somn, fapt pentru care Apostolul Pavel îi numește mereu pe cei morți - adormiți (*κοιμηθέντας* - cf. *I Corinteni* 7,39; 11,30; 15,6,18,20,51; *I Tesaloniceni* 4,13,14,15). Iar unde moartea e acceptată ca somn, acolo trebuie așteptată și revenirea la viață - învierea pe care Hristos a adus-o firii umane, ca reabilitare de la stadiul omului cel vechi la omul cel nou „**care se înnoiește spre deplină cunoștință, după Chipul Celui ce l-a zidit**” (*Coloseni* 3,10).

6) *Moartea lui Hristos nu este naturală* - Mântuitorul nu a murit din cauza vreunei boli sau din cauza vârstei înaintate, pentru că o astfel de moarte vine oamenilor din slăbiciunea firii lor. O astfel de moarte ar fi fost imposibil să-L cuprindă pe Fiul lui Dumnezeu, pentru că El nu a fost slab, ci a fost Puterea și Cuvântul lui Dumnezeu și Viața Însăși⁸.

7) *Moartea Sa Îl înfățișează ca Noul Miel Pascal* - două detalii semnificative marchează sfârșitul relației iohaneice a suferinței răscumpărătoare îndurată de Hristos Dumnezeu pe Golgota, și anume:

a) „**Venind la Iisus** (ostașii, n.n.) **dacă au văzut că deja murise, nu l-au zdrobit fluierile**” (*Ioan* 19,33). Deci Iisus și-a păstrat trupul întreg, împlinind astfel Scriptura care zice: „**Nu l se va zdrobi nici un os**” (*Ieșirea* 12,46, cf. și *Numeri* 9,12).

b) „**Unul dintre ostași cu sulița a împuns coasta Lui și îndată a ieșit sânge și apă**” (*Ioan* 19,34). Iată o nouă împlinire a unei profeții mesianice: „**Își vor aținti privirile înspre Cel pe Care ei l-au străpuns, și vor face plângere asupra Lui, cum se face pentru un fiu unul născut, și-l vor jeli ca pe cel întâi-născut**” (*Zaharia* 12,10). Și mare minune se făcuse să curgă din coasta fără viață cele două izvoare de viață, izvoare prin care - zice Sf. Ioan Gură de Aur - se întemeiază Biserica⁹. Astfel că, cele mai mari taine pe care s-a clădit Biserica - Botezul și Euharistia - tâșnesc ca două izvoare nesecate din coasta străpunsă a lui Hristos. O mare taină - taina mântuirii - are loc acum pe Golgota, căci „*prin coasta cea rănită* (a lui Hristos, n.n.), *rana „coastei”* - adică a Evei (cf. *Facerea* 2,22) - *se vindecă*. Acolo Adam dormind i s-a „*luat coasta*”, iar aici Domnul adormind - „*coasta Sa*” și-o dă ostașului”¹⁰, adică întregului neam omenesc păcătos care l-a răstignit cu păcatele sale.

Așadar, Hristos moare străpuns, dar cu Trupul integru, nezdorbit, că așa cum mielul pascal al legământului mozaic a salvat de la moarte și a eliberat din robia egipteană poporul ales, tot așa El, „**Mielul lui Dumnezeu**” (cf. *Ioan* 1,29) să spele cu sângele Său și să elibereze din robia păcatului întreg neamul omenesc, dând viață și dându-se total ca instaurator al Noului Legământ între Dumnezeu și omenire.

⁸ Sf. Atanasie cel Mare, *o.c.*, XXI, p. 173.

⁹ Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilia la Evanghelia după Ioan*, Omilia 85,3, în vol. *PSB* 18, Ed. Basilica, București, 2019, p.415.

¹⁰ Sf. Teofilact al Bulgariei, *Tâlcuirea Sfintei Evanghelii de la Ioan*, Ed. Sophia, București, 2009, p.439.

Mai departe, vom analiza pe scurt ultimele momente de viață ale lui Hristos și reacția întregii naturi la acest unic și incomparabil eveniment, care a marcat istoria omenirii.

Ziua de 14 Nissan (7 Aprilie) a anului 30 al erei noastre este axa temporală a întregii existențe umane, când în mijlocul pământului, pe Dealul Golgota „răsărea” Soarele Dreptății, Care a luminat întreaga lume cu lumina Sa și de la Acest Soare s-au aprins milioane de inimi¹¹.

Cu privire la timpul petrecut de Hristos în agonia Crucii avem mici neconcordanțe în relatările evanghelice, căci la *Marcu 15, 25* se spune că era ceasul al treilea (ora 9 dimineața) când L-au răstignit, iar *Matei 27,45; Luca 23,44 și Ioan 19,14* vorbesc despre ceasul al șaselea (ora 12) când a fost urcat pe Cruce. Ceea ce este mai important însă este reacția naturii la vederea scenei de pe Golgota: soarele s-a ascuns și întunericul a cuprins tot pământul, catapeteasma templului s-a sfâșiat, pământul s-a cutremurat și pietrele s-au despicat. Fenomenul cosmic extraordinar - „întunericul care a cuprins pământul” - este imposibil de asociat, potrivit calculelor astronomice, cu o eclipsă de soare¹². Acest fenomen reprezintă împlinirea unei profeții despre manifestarea întregii puteri a lui Dumnezeu: **„Iar în ziua aceea, zice Domnul Dumnezeu, voi apune soarele în miezul zilei și voi întuneca pământul în zi luminoasă”** (*Amos 8,9*). Ce arată deci toate acestea? Că natura nu a suportat să-și vadă Creatorul mort pe Cruce, Soarele a fugit doar ca să nu privească această scenă, în timp ce omul - cununa creației - Îl răstignește și Îl batjocorește pe Cel Care murea pentru păcatele sale...

Privind ultimele expresii rostite de Fiul lui Dumnezeu pe Cruce, cei 4 evangheliști se completează perfect, fiecare redându-le pe câte unele, alcătuiind o sinteză a întregii Sale activități în lume.

Evangheliștii Matei și Marcu redau doar o expresie rostită de Hristos, și anume: **„Eli, Eli, lama sabahtani”** (*Matei 27,46; Marcu 15,34*), care se traduce: Dumnezeuul Meu, Dumnezeuul Meu pentru ce (sau mai corect spus - pentru cine) M-ai părăsit? Hristos pe Cruce nu Îl întreabă pe Tatăl: De ce?, căci această „părăsire” a Sa de către Tatăl și Duhul Sfânt, a acceptat-o și Și-a asumat-o din veșnicie, ca de Unul Singur să biruiască iadul și moartea. Deci, aici nu este o întrebare, ci o constatare: „Ia aminte pentru cine M-ai părăsit”, pentru niște oameni care nu-și înțeleg pe Dumnezeuul lor.

Evanghelia după Luca pune mare accent pe iertare prin două fraze spuse de Însuși Hristos. Prima frază - **„Părinte, iartă-le lor, căci nu știu ce fac!”** (*Luca 23,34*) - este culmea iertării, pe care doar Dumnezeu o poate aplica, rugându-Se și iertând pe ucigașii Săi, pentru păcatele cărora El tocmai îndura moartea. A doua frază este dovada supremă a milostivirii lui Dumnezeu, dar și un paradox greu de acceptat și închipuit de noi. Sunt cuvintele prin care îi oferă mântuirea primului pământean - **„Adevărat grăiesc ție, astăzi vei fi cu Mine în rai”** (*Luca 23,43*).

¹¹ Foaie Duminicală a Parohiei „Șerban Vodă” - „Săptămâna Patimilor” - Anul VI, Nr.4 - 26 Aprilie 2019.

¹² Armand Puig, *Iisus - un profil biologic*, trad. de dr. Jana Balacciu Matei, Ed. Meronia, București, 2006, p. 566.

Surprinderea este însă că acest prim pământean care pășește în rai este un tâlhar pocăit în ultimele clipe ale vieții sale.

Dacă Luca prezintă cuvintele adresate păcătoșilor, Evanghelistul Ioan ne relatează cuvintele Domnului către cei apropiați ai Săi: „**Femeie, iată fiul tău! ... Iată mama ta!**” (Ioan 19, 26-27). Adresându-Se Maicii Sale și ucenicului iubit, îi încredințează pe unul altuia, împlinind până în ultima clipă, ca Om, porunca a V-a, a cinstirii părinților. Apoi Hristos zice: „**Mi-e sete**” (Ioan 19,28), iar ucigașii Săi continuă viclenia, oferindu-i oțet, ca să se îplinească proorocia Psalmistului: „**În setea mea, m-au adăpat cu oțet**” (Psalmul 68,25). Deci, în timp ce Mântuitorul ne dăruia Cerul, noi I-am întins oțet și amărăciune...

În momentul ultim, în clipa când Și-a dat Duhul, Mântuitorul a mai rostit două ultime fraze: „**Săvârșitu-S-a**” (Ioan 19, 30) care arată împlinirea misiunii Sale de răscumpărare și mântuire a neamului omenesc; și „**Părinte, în mâinile Tale încredințez duhul Meu**” (Luca 23,46) - cuvinte prin care Fiul își predă împlinit mandatul încredințat de Tatăl, făcând o ultimă mărturisire a faptului că e Trimisul Tatălui și că nu a venit cu de la Sine putere, după cum era învinuit.

Înțelepciunea dumnezeiască s-a manifestat însă în mod surprinzător, atât de profund și la cote maxime, în momentul când „*din înălțimea crucii a șiroit cascada sângelui lui Hristos, care a pătruns până în adâncul pământului unde zăcea, în așteptare, Adam, mâinile, picioarele și coasta Sa deveniseră izvoare de viață... Iar El, Răstignitul, ale cărui brațe fuseseră legate de stâlpul biciuirii, acum și le deschide din nou, pentru ca de acolo, din înălțime, să îmbrățișeze cu iubire lumea care-L răstigne.*”¹³.

Capitolul II

Viața se așază în mormânt...

După zbuciumul care a cutremurat tot universul, în momentul când întreaga planetă nu a suportat să-și vadă Creatorul mort pe Cruce, o tăcere a cuprins tot pământul. Trupul lui Hristos zăcea fără suflare pe lemnul Crucii: ochii Săi nu mai priveau; gura Sa cea dulce-grăitoare nu mai vorbea, capul Său încununat de spini era aplecat în jos, mâinile bătute în cuie nu mai binecuvântau, iar picioarele obosite de cale, acum pe Cruce se odihneau¹⁴.

Răstimpul în care Trupul Mântuitorului era mort este marcat de câteva puncte esențiale care s-au petrecut într-un ritm foarte alert: 1) Coborârea Trupului de pe Cruce; 2) Ritualul de înmormântare; 3) Pogorârea la iad ca un Dumnezeu și 4) Deschiderea porților raiului. Toate acestea aparțin, din punct de vedere liturgic, zilei celei mai profunde, care deși este în deplină tăcere, e atât de grăitoare privind taina mântuirii noastre - Sâmbăta cea Mare. Dacă Dumnezeu după ce l-a creat pe om, desăvârșind tot actul creației, S-a odihnit în ziua a șaptea, tot așa și Mântuitorul

¹³ Mitropolit Bartolomeu (Valeriu) Anania, *Pastorală la praznicul Învierii Domnului*, 1997, în vol. „*Cartea deschisă a Împărăției. De la Betleemul Nașterii la Ierusalimul Învierii*”, Ed.Polirom, Iași, 2011, p.375.

¹⁴ Arhim. Ioanichie Bălan, „*Predici la Postul Mare*”, Ed. Măn. Sihăstria, 2007, p.220.

desăvârșind actul mântuirii prin deschiderea porților raiului, Se odihnește acum cu Trupul în mormânt. Însă această odihnă nu este nicidecum un somn adânc, ci este o odihnă mântuitoare prin care coborându-se la iad ca un Dumnezeu, umple raiul, cel gătit de atâta timp pentru acest moment, cu sufletele tuturor dreptilor Vechiului Testament, pe care îi aduce să întâmpine Marea Înviere ce imediat va avea loc. Tăcerea acestei zile, atât de plină de simbolistică privind taina soteriologică este surprinsă de Heruvicul Liturghiei Sf. Vasile cel Mare din Sâmbăta Patimilor: „*Să tacă tot trupul omenesc și să stea cu frică și cu cutremur; și nimic pământesc întru sine să nu cugete ...*”

Potrivit legii romane, trupurile condamnaților la moarte erau proprietatea statului roman și trebuiau să rămână pe Cruce servind ca hrană fiarelor și păsărilor de pradă. Legea mozaică, pe care romanii o îngăduiau iudeilor, prescria înmormântarea cadavrului unui condamnat chiar în ziua morții, ca să nu profaneze pământul¹⁵ (cf. *Deuteronomul 21,23*: „**Trupul lui să nu rămână peste noapte spânzurat, ci să-l îngropi tot în ziua aceea, căci blestemat este înaintea Domnului tot cel spânzurat pe lemn și să nu spurci pământul tău pe care Domnul Dumnezeul tău ți-l dă moștenire**”).

Responsabilitatea coborârii de pe Cruce și a înmormântării și-o ia un ucenic în ascuns al lui Iisus, Iosif din Arimateea, care ca un protector și apropiat al familiei Lui și cu un curaj deosebit, se înfățișează la Pilat, cerând să primească îngăduința de a-I înmormânta trupul. Pilat mirat că Iisus a murit așa repede, având în vedere că unii răstigniți chinuiau în acea agonie chiar câteva zile, își dă acordul în acest sens. Atunci, Iosif aleargă într-o grabă pe Golgota, ca să coboare trupul de pe Cruce până la apusul soarelui. Însă această misiune era extrem de dificilă și cu siguranță că nu a dus-o la îndeplinire de unul singur. Cine, deci, a mai participat activ la această operațiune și cine mai era de față, asistând la această scenă?

În primul rând, Evanghelia după Ioan îl mai menționează pe Nicodim, membru al grupării fariseilor, ca participant activ la operațiunea înmormântării (cf. *Ioan 19,39*), iar apoi, Iosif, un om din lumea bună, probabil că a luat cu el câțiva slujitori care să aducă cele necesare și să se implice direct. Evangheliști sinoptici menționează că acolo la Cruce erau multe femei, între care Maria Magdalena, Fecioara Maria (numită mama lui Iacov și a lui Iosi, fii ai Dreptului Iosif cu prima soție) și Salomeea, care „**priveau de departe**” (cf. *Matei 27, 55-56; Marcu 15,40; Luca 23,49*). Este puțin probabil ca ele să nu se fi apropiat și să nu fi ajutat la momentul coborârii de pe Cruce, mai ales că tradiția Bisericii și majoritatea icoanelor ortodoxe ne-o înfățișează pe Fecioara Maria luând în brațe de pe Cruce trupul Fiului său, iar cu siguranță ea nu putea să stea la distanță și să nu se apropie să-și sărute Fiul mort.

Poetul neamului nostru, Octavian Goga surprinde în poezia „Mama” foarte profund durerea nemărginită a Maicii, văzându-și Fiul fără viață: „*La poala Crucii e Maria/ Și-n chipul ei nespus de trist/ A zugrăvit un chin sălbatic/ Penelul meșter de artist; Ea-și frânge mâinile și geme/ În gândul ei a-ncremenit:/ Nu Dumnezeul,*

¹⁵ Armand Puig, *o.c.*, pp.572-573.

Care-nvie/ Copilul ei, Care-a murit!". În aceste momente se împlinește proorocia Dreptului Simeon, care i-a zis Fecioarei Maria: „**Prin sufletul tău va trece sabie...**” (Luca 2, 35), căci ce durere mai mare poate fi în această lume decât aceea a unei mame care își conduce rodul pânteceului său la mormânt?!

În continuare vom analiza personalitățile celor doi ucenici care s-au ocupat de înmormântare: Iosif și Nicodim. Despre primul dintre ei, potrivit relatărilor tuturor celor 4 evangheliști, putem nota următoarele:

a) *era un om bogat din Arimateea, cetate a iudeilor* (cf. Matei 27,57) - fapt pentru care a suportat toate cheltuielile înmormântării și avea și un mormânt nou în care Hristos a fost pus.

b) *era sfetnic ales* (cf. Marcu 15,43 și Luca 23,50) - adică membru al Sinedriului, „**dar care nu se învoise cu sfatul și fapta lor**”, și dregător de mare însemnătate, fiind cunoscut de Pilat, din moment ce a fost primit imediat când a mers să ceară trupul lui Iisus.

c) *era bărbat bun și drept* (cf. Luca 23,50) - cinstit, cucernic și cu frică de Dumnezeu.

d) *era ucenic al lui Iisus* (cf. Matei 27,57), dar întru ascuns de frica iudeilor (cf. Ioan 19,38) - El apare singurul curajos acum, deși în cadrul Sinedriului nu a avut același curaj să intervină la procesul lui Iisus.

e) „**aștepta Împărăția lui Dumnezeu**” (cf. Marcu 15,43 și Luca 23,51) - deci cu siguranță auzise îndemnul Mântuitorului: „**Pocăiți-vă că s-a apropiat Împărăția cerurilor**” (Matei 4,17).

Despre cel de-al doilea personaj, Nicodim, ne vorbește doar evanghelistul Ioan spunând că este „**cel care venise la El mai înainte, noaptea**” (Ioan 19,39). Acest Nicodim era un personaj influent din gruparea fariseilor, care era și el un simpatizant al Mântuitorului. Pe lângă acest episod al înmormântării, Evanghelia după Ioan îl mai menționează în alte două pasaje:

1) *convorbirea cu Iisus* (Ioan 3, 1-21), privind nașterea din apă și din duh, când Nicodim își mărturisește credința în Hristos ca Fiul lui Dumnezeu - „noaptea”, adică pe ascuns, de frica iudeilor.

2) când îi ia apărarea Mântuitorului acuzat de farisei în Sinedriu (Ioan 7, 50-52) la sărbătoarea corturilor.

Acum vom prezenta ritul de înmormântare, făcut în mare grabă, de care a avut parte Mântuitorul, iar apoi vom descrie mormântul în care a fost așezat Trupul Dumnezeului nostru.

În Evangheliile sinoptice singurul detaliu despre înmormântare este înfășurarea într-un giulgiu curat de in (Matei 27, 59; Marcu 15,46, Luca 23,53), cumpărat recent de Iosif. Dar Evanghelia după Ioan ne aduce din nou alte detalii foarte importante: „**Au luat deci trupul lui Iisus și l-au înfășurat în giulgiu cu miresme, precum este obiceiul de înmormântare la iudei**” (Ioan 19, 40). Inul din care era giulgiu este principalul material din care erau confecționate veșmintele preoțești, detaliu care ne arată că Hristos este veșnicul Arhiereu. De asemenea ni se mai spune că Nicodim a adus cu el „**o sută de litre de amestec de smirnă cu aloe**” (Ioan 19,39), adică 33 de kilograme de substanța aromate, ceea ce reprezenta

o cantitate considerabilă. Smirna și aloea sunt două substanțe care au rolul de a diminua mirosul cadavrului și de împiedica descompunerea. Însă acestea nu puteau fi aplicate pe un trup plin de răni, ca al lui Iisus, care, în plus, nu a fost spălat, deci cel mai probabil aceste substanțe aromatice au format un fel de pat pe care a fost depus Iisus. Ritualul iudaic de înmormântare cuprindea două secvențe esențiale: spălarea trupului, care cuprindea acoperirea orificiilor de pe tot corpul și ungerea cu uleiuri aromate¹⁶. Graba foarte mare de a nu începe praznicul paștilor iudaice și trupul să nu fie înmormântul, a determinat împlinirea sumară a ritualurilor, care în mod normal necesitau timp și mijloace de care acolo pe Golgota nu dispuneau. Mirungerea cu siguranță nu a fost realizată, căci ucenițele Domnului au planificat împlinirea acestui act ritualic în ziua de după Paști. Însă mirungerea fusese primită de Hristos, în chip profetic câteva zile înainte în casa lui Simon Leprosul din Betania (*Matei 26,6-13; Ioan 12,1-8*).

Privind mormântul în care a fost așezat Mântuitorul putem știi următoarele:

a) *era proprietate a lui Iosif din Arimateea (cf. Matei 27,60);*

b) *era un mormânt săpat în stâncă (cf. Matei 27, 60, Marcu 15,46, Luca 23,53), cu intrare pe orizontală, destul de spațios și de înalt încât să încapă cei care îl înmormântează pe defunct. Trupul probabil a fost depus pe un banc de piatră, pe care ședeau îngerii văzuți de Maria Magdalena după Înviere (Ioan 20,12)¹⁷.*

c) *mormântul era aproape (cf. Ioan 19,42), aproximativ 50 de metri în linie dreaptă, deși trebuia coborâtă o pantă dintre dealul execuțiilor și terenul din jur cu grădini și morminte¹⁸.*

d) *mormântul era nou și nimeni nu mai fusese înmormântat acolo (cf. Matei 27,60, Luca 23,53, Ioan 19,41), iar acest detaliu e menit să elimine vreo bănuială cum că a înviat altcineva așezat cu El¹⁹.*

Aici a fost deci așezat Mântuitorul nostru, în „**inima pământului**” - ἡ καρδία τῆς γῆς (cf. *Matei 12,40*: „**Precum a fost Ionà în pântecele chitului 3 zile și 3 nopți, așa va fi Fiul Omului în inima pământului 3 zile și 3 nopți**”)

Străjuirea mormântului este un episod propriu *Evangheliei după Matei (27, 62-66)* care a avut loc sâmbătă. În această zi, a Sabatului Paștilor, când toată lumea trebuia să se odihnească și să stea în casă, chiar mai marii Legii iudaice - arhierii și fariseii - încalcă ei înșiși porunca sâmbetei pentru că îi măcina ceea ce au auzit din gura Mântuitorului: că după trei zile va învia. Singurul moment menționat când ar fi putut ei auzi acest fapt este pilda lui Ionà (*Matei 12,40*). Deci, iată că ucenicilor le-a repetat Mântuitorul de multe ori vestirea învierii Sale și ei au uitat, cuprinși fiind de neîncredere, dar fariseii au crezut, auzind o singură dată și se temeau de realitatea acestui fapt. Și ce au făcut ei în acest sens? S-au întrunit la Pilat, au cerut ca mormântul să fie păzit, iar când le-a dat acordul, merg să întărească mormântul cu strajă, pecetluind piatra. Și iată că straja pusă de iudei a devenit sprijin în favoarea necontestării învierii, căci pecetluit fiind mormântul,

¹⁶ *Ibidem*, pp. 577-579.

¹⁷ *Ibidem*, p.578.

¹⁸ *Ibidem*, p.576.

¹⁹ Sf. Ioan Gură de Aur, *o.c.*, Omilia 85,4, p.418.

totuși Viața a ieșit din mormânt. Deci arhieriei și bătrânii, vrăjmașii Mântuitorului au luptat fără voia lor pentru dovedirea adevărului²⁰.

Trupul Mântuitorului în mormânt nu a cunoscut stricăciune, adică semne de putrezire, alterare sau descompunere. Vedem că trupul lui Lazăr, pe care Mântuitorul l-a înviat, ca prototip al Învierii Sale, se afla în avansată stare de putrefacție (cf. *Ioan 11,39*: „Doamne, deja miroase...”), așa cum este firesc potrivit legilor fizice, însă în cazul Mântuitorului cât timp a stat în „**inima pământului**” era imposibil să se vădească semne de degradare, căci semnele morții nu puteau cuprinde Izvorul Vieții, trupul pământesc în care Dumnezeu nostru S-a sălășluit.

„În mormânt cu trupul, în iad cu sufletul, în rai cu tâlharul și pe scaun cu Tatăl și cu Duhul, toate umplându-le, Cel ce ești necuprins”, spune cântarea I a canonului Învierii de la glasul VI. Deci în timpul în care trupul Domnului era în mormânt, simultan cu sufletul Său S-a coborât în iad ca un Mântuitor, vestind izbânda asupra morții și asupra diavolului. Căci El nu S-a întrupat numai pentru cei vii, ci și pentru toți cei adormiți de la începuturile lumii. Deci cu duhul Său viu S-a coborât și „a propovăduit și duhurilor ținute în închisoare, care fuseseră neascultătoare altădată” (*I Petru 3,19-20*), adică tuturor celor adormiți în nădejdea mântuirii prin Mesia, pe carei-a urcat în Împărăția Sa, până atunci închisă.

Așadar, trupul Domnului coborât de pe Cruce, a fost așezat în mormânt, iar brațele Sale s-au strâns din nou, cu palmele pe piept, în așteptarea învierii²¹. Dar „deși te-ai pogorât în mormânt, Cel ce ești fără de moarte, puterea iadului ai zdrobit și ai sfărâmat încuietorile cele veșnice, care țineau pe cei legați...”²². Această scenă este surprinsă minunat și de sedealna a 2-a de la utrenia glasului 6: „Viața în mormânt zăcea și pecetea pe piatră s-a pus. Ca pe un împărat adormit, ostașii au străjuit pe Hristos”

Capitolul III

Învierea Domnului - la granița dintre bucurie, mirare și îndoială

Trecerea de la viață la moarte, pe care am studiat-o în capitolele anterioare, deși din punct de vedere rațional este un punct al viețuirii pământești, în cazul Mântuitorului nostru Iisus Hristos nu putea să fie un sfârșit, căci ar fi mărginit atotputernicia dumnezeirii. Dumnezeu Însuși fiind, El a transformat acel punct într-o virgulă, care marchează o nouă trecere: de la moarte la viață, încheind cu o mare exclamare a unei realități ce reprezintă centrul istoriei mântuirii noastre, realitate pe care o mărturisim an de an ca pe o veste, ca pe un salut, ca pe o mărturisire și chiar ca pe o rugăciune: *Hristos a Înviat!*

²⁰ Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilia la Matei*, Omilia 89.1, în vol. *PSB 23*, Ed. IBMBOR, București, 1994, p.990.

²¹ Mitropolit Bartolomeu (Valeriu) Anania, *Pastorală la praznicul Învierii Domnului*, 1997, o.c., p.375.

²² Condacul Utreniei Învierii și Irmosul cântării a 6-a de la Canonul Utreniei Învierii.

Despre Învierea lui Iisus, ca act în sine, nu știm nimic. Nimeni n-a relatat niciun cuvânt despre ea, pentru că Învierea propriu-zisă nu a avut martori, dar nu pentru că nu ar fi putut să aibă, ci pentru că ar fi fost de prisos. Ea nu putea fi văzută, înțeleasă sau relatată, fiind peste puterea de înțelegere a omului²³. De aceea vom putea studia actul suprem al mântuirii noastre doar prin elemente și acte auxiliare, determinate de marele eveniment, cum ar fi: mormântul gol, ca primă sugestie a Înviere, arătările și cuvintele rostite de Hristos Cel Înviat, precum și caracterizarea trupului Înviat, euharistic al Mântuitorului.

A. Revelația mormântului gol:

Primul lucru care provoacă stupeoare și neîncredere celor dintâi martori ai Învierii Mântuitorului este lipsa trupului din mormântul în care a fost pus. Scenele care privesc descoperirea mormântului gol sunt relatate de toți cei patru Evangheliști: Matei 28,1-8; Marcu 16, 1-8; Luca 24, 1-12 și Ioan 20, 1-10. Cine sunt deci martori ai acestei „revelații a mormântului gol”²⁴ ?

În primul rând, în zorii zilei de Duminică, prima zi după încheierea sărbătorii Paștilor la iudei, femeile purtătoare de mir, al căror titlu cel mai corect și mai grăitor privind atașamentul și fidelitatea lor față de Iisus este acela de „ucenițele Domnului”, au pornit cu miresme la mormântul Învățătorului ca să aducă cinstirea cuvenită trupului Său. Aceste ucenițe au fost: Maria Magdalena; Maria a lui Alfeu, mama lui Iacov; Salomeea, soția lui Zevedeu, Ioana, soția lui Huza, administratorul lui Irod Antipa. Acest lucru contravine cutumelor evreiești, conform cărora mărturia unei femei nu are nicio valoare. Mulți L-au căutat când a apărut ca făcător de minuni, când faima Lui depășea hotarele Țării Sfinte, când au auzit că a Înviat, dar doar aceste femei Îl caută pe Răstignitul lepădat, batjocorit și disprețuit de toți²⁵. Acestea au găsit piatra prăvălită de la ușa mormântului, iar intrând le-a întâmpinat îngerul Domnului sau potrivit lui Luca și Ioan, doi îngeri, îmbrăcați în haine strălucitoare. El (sau ei) a(u) rostit primele cuvinte doveditoare ale Învierii: **„Nu vă temeți, că știu că pe Iisus cel răstignit Îl căutați. Nu este aici, ci a înviat precum a zis; veniți de vedeți locul unde a zăcut”** (Matei 28, 5-6, cf. și Marcu 16,6; Luca 24, 5-7). Potrivit lui Ioan (20, 12-13), îngerii s-au arătat și s-au adresat doar Mariei Magdalena, la singular, cu un moment înainte să i se arate Însuși Domnul. Acest înger al Domnului este cel care a și răsturnat piatra de la ușa mormântului, însă el nu a prăvălit-o ca să învieze Hristos, căci El înviase deja, nestrucând pecețile mormântului, ci ca să poată vedea femeile (neputincioase a răsturna piatra) mormântul gol²⁶.

²³ Pr. Prof. Univ. Dr. Stelian Tofană, *Evanghelia lui Iisus. Misiunea Cuvântului*, Ed.Mega, Cluj-Napoca, 2015, p.19.

²⁴ André Scrima, *Comentariu integral la Evanghelia după Ioan*, Ed.Humanitas, București, 2008, p.385, citat la Prot. Dr. Ioan Bude, *Temeiuri biblice nou testamentare cu privire la oficierea Sfințelor Taine și ierurgii bisericesti - Vol. IV - Euharistia*, Ed.Învierea și Eurobit, Timișoara, 2019, p.58.

²⁵ Pr. Prof. Dr. Vasile Mihoc, *Lumina Evangheliei. Exegeze la Evangheliile duminicale.*, Ed.Agnos, Sibiu, 2016, p.34.

²⁶ P.F. Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, *Evanghelia slavei lui Hristos. Predici la Duminicile de peste an*, Ed.Basilica, București, 2016, p.32.

Deși inițial li se păruseră cuvintele „**o aiurare și nu le-au crezut**” (cf. Luca 24,11), femeile au înțeles mesajul transmis și în grabă au mers să-i anunțe pe ucenici. Îngerul le-a binevestit femeilor învierea și le-a dat misiunea de a deveni ele însele binevestitoare ale celor ce aveau să binevestească învierea în întreaga lume.

Cei care au mai ajuns să vadă mormântul gol au fost apropiații Apostoli Petru și Ioan, care aflând vestea, au venit într-un suflet să se convingă. Intrând în mormânt au văzut o ordine perfectă²⁷: „**Giulgiurile puse jos** (frumos împăturate, la locul lor, ca și cum ar fi fost „golite” cu grijă și răbdare, n.n.), **iar mahrama, care fusese pe capul Lui, nu era pusă împreună cu giulgiurile, ci înfășurată, la o parte, într-un loc** (separat de giulgiuri, n.n.)” (Ioan 20, 6-7).

Descoperirea mormântului gol pentru necredincioși dă naștere la două ipoteze: a) trupul a fost răpit și mutat în alt loc sau b) Iisus n-ar fi murit de fapt.

a) Ipoteza răpirii trupului de către ucenici, cu scopul de a face lumea să creadă că a înviat efectiv este atribuită conducătorilor evrei (cf. Matei 28, 12-15) și este răspândită de ei până astăzi. În primul rând, ipoteza nu are susținere prin prisma faptului că mormântul a fost străjuit de o gardă de soldați, care oricum s-ar fi făcut, ar fi surprins acest moment. Iar în al doilea rând, dacă trupul ar fi fost furat, ar fi fost luat în grabă, înfășurat în toate giulgiurile, căci în graba lor, hoții nu lasă nici urme, nici dovezi și nici ordine deplină²⁸.

b) Ipoteza că Iisus n-ar fi murit este de domeniul fantasticului, având în vedere toate relatările istorice despre sentința și împlinirea ei pe Golgota. Dacă chiar am accepta această ipoteză că nu era mort, doar aparent, iar apoi s-ar fi trezit la viață de la răceala mormântului și mirosul aromatelor²⁹, totuși nu putem explica cum un om cu atâtea răni și într-o asemenea stare, s-ar fi eliberat de giulgiuri și ar fi putut fugi, prăvălind și piatra, în așa fel încât să nu fie observat. Deci ipoteza este inexplicabilă!

Astfel, dacă trupul nu a fost furat, iar Hristos a fost mort, singura realitate pe care o putem accepta este Învierea. În acest moment, nu numai mormântul era gol, nu doar giulgiurile erau goale, ci însăși rațiunea omenească se golise de conținut. Deci rămâne doar credința, iar aceasta trebuia însoțită de încredințare ...

B. Dovedirea tratată a Învierii - cele 11 arătări

Încredințarea nu o putea da nimeni altcineva, decât numai Însuși Hristos, arătându-Se viu, ca să transforme spaima și deznădejdea incertitudinii în bucuria Învierii.

Mântuitorul S-a arătat de 11 ori după Înviere apropiaților Săi potrivit Evangheliilor, iar aceste apariții sunt prezentate ca „**vederi**” reale și nu ca viziuni: Iisus este prezent ca persoană. În continuare, vom enumera deci cele 11 arătări, într-o ordine aproximativ cronologică, potrivit relatărilor evanghelice:

²⁷ Prot. Dr. Ioan Bude, *Temeiuri biblice nouetamentare cu privire la oficierea Sfințelor Taine și ierurgii bisericești - Vol. IV - Euharistia*, Ed.Învierea și Eurobit, Timișoara, 2019, p.58.

²⁸ Prot. Dr. Ioan Bude, *o.c.*, p.58.

²⁹ Pr. Prof. Univ. Dr. Sorin Cosma, *Cateheze, vol.I*, Ed.Episcopiei Devei și Hunedoarei, Deva, 2016, p.339.

1) Prima ființă pământească careia S-a arătat Iisus este Maria Magdalena din care scosese 7 demoni (cf. *Marcu 16,9; Ioan 20, 11-17*), care în momentul când grăiește către îngerii: „... **au luat pe Domnul meu și nu știu unde L-au pus**” (*Ioan 20,13*), ea Îl vede pe Iisus, dar nu Îl recunoaște, confundându-L cu grădinarul („**Doamne, dacă L-ai luat Tu, spune-mi unde L-ai pus și eu Îl voi lua!**” - *20,15*). Ea nu-l poate recunoaște în mod firesc, după înfățișare, căci Trupul Lui nu mai este cel firesc, pământesc, ci s-a îndumnezeit și deși are aceeași identitate, din trup de jertfă, S-a făcut Trup de Înviere și îndumnezeire³⁰. Singurul mod de recunoaștere e glasul, când o strigă: „**Maria!**”. Atunci ea face o firească mărturisire, căzând la picioarele Lui: „**Rabbuni!**” (*20,16*). Dacă titlul de „**Rabbi**” însemna în dialectul aramaic: „**Învățătorule**”, Rabbuni este apelativul rezervat lui Dumnezeu: „**Domnul meu!**” sau „**Dumnezeul meu!**”³¹. El îi poruncește: „**Nu te atingi de Mine!**”, vrând să-i transmită că, după Înviere, relația cu Iisus nu mai este una cu omul istoric, ci cu Dumnezeu-Iisus, Cel Înviat, iar relația cu El nu mai e una de prosternare în fața unui simplu trup, ci de închinare în fața unui Om-Dumnezeu³².

2) A doua arătare le are ca destinare pe femeile care au mers la mormânt (cf. *Matei 28,9-10*). Este admirabil cum și-au exprimat ele starea lor de credință, curaj, smerenie și prețuire față de Învățătorul lor. În timp ce ucenicii se aflau încuiați într-o casă, de frica iudeilor, la revărsatul zorilor ele au pornit spre mormânt, iar iubirea pentru Hristos a absorbit toată teama de primejdie. Drept răsplătă, Iisus le întâmpină la întoarcere, zicându-le: „**Bucurați-vă!**” și „**Nu vă temeți!**”. Aceste prime cuvinte rostite de Hristos cel Înviat sunt adresate nu Apostolilor, ci ucenițelor, arătându-și aprecierea pentru credința și curajul lor.

3) Primul dintre cei 12, căruia i S-a arătat Hristos este Apostolul Petru - atât pentru credința lui, cât și pentru faptul că avea nevoie de îndreptare după tripla lui lepădare din timpul Patimilor. Această arătare este doar amintită de evanghelistul Luca, fără alte detalii (*Luca 24,34*).

4) Cea mai detaliată și mai complexă relatare este aceea a arătării lui Luca și Cleopa, în drum spre Emaus, pe care Luca ca martor direct o descrie cât se poate de amănunțit (*Luca 24, 13-35; cf. și Marcu 16, 12-13*). Acești doi ucenici mergeau spre un sat, numit Emaus la o țarină la aproximativ 11 km de Ierusalim, iar pe drum discutau și ei despre cele întâmplate cu Învățătorul lor. Atunci din spatele lor apare Iisus însuși, dar pe care ei nu L-au recunoscut, privindu-L ca pe un enigmatic Drumeț, căci „**ochii lor erau ținuți să nu-L cunoască**” (*Luca 24, 16*). Această expresie nu trebuie înțeleasă ca o orbire fizică, ci mai degrabă spirituală, generată de lipsa credinței pascale și de strădania lor de a pricepe misterul Patimilor și al Învierii Domnului doar cu ajutorul rațiunii³³.

³⁰ Mitropolit Jean Zizioulas, *L'ère ecclésiale*, Genève, 1981, p.113, citat la Prot. Dr. Ioan Bude, o.c., p.60.

³¹ Prot. Dr. Ioan Bude, o.c., p.60.

³² Pr.Prof.Univ.Dr.Stelian Tofană, o.c., p. 48.

³³ Gerhard Maier, *Evanghelia după Luca*, 1007, citat la Pr. Prof. Univ. Dr. Stelian Tofană, o.c., p. 33.

Drumețul intră în vorbă cu ei, prefăcându-Se neștiutor de toate cele întâmplate și ascultând deznădăjduirea și confuzia în care se aflau. Atunci El vine cu o replică de muștrare, care pentru ei era total neașteptată: „**O, nepricepuților și zăbavnici cu inima ca să credeți toate câte au spus proorocii! Nu trebuia oare ca Hristos să pătimească acestea și să intre în slava Sa?**” (*Luca 24, 25-26*), continuând apoi să le tâlcuiască toate profețiile mesianice ale Vechiului Testament.

De pe ochii celor doi Ucenici se ridică treptat un văl, înseninându-se la auzul tuturor acestora, fapt pentru care L-au implorat să rămână cu ei peste noapte, ca să le lumineze complet mințile, căci încă nu L-au recunoscut. „**Și stând împreună cu ei la masă, luând pâinea, a binecuvântat-o și frângând le-a dat lor**” (*24, 30*). Cele patru verbe euharistice: *a luat, a binecuvântat, a frânt și le-a dat*, au alcătuit episodul „**Frângerii pâinii**” cu toate elementele specifice instituirii Sf. Euharistii și i-au făcut pe amândoi să înțeleagă Cine se află la masă cu ei!³⁴ În continuare, Evanghelia spune că imediat „**El S-a făcut nevăzut de la ei**”. Dar unde dispăruse trupul lui Iisus așa instantaneu? El nu mai era a treia persoană de la masă, căci a trecut în viețile lor și era viu, dar nevăzut înăuntrul pâinii frânte. Așadar nu dispăruse, ci S-a contopit cu pâinea euharistică, săvârșind astfel El Însuși prima Liturghie euharistică după învierea Sa³⁵.

5) Ultima arătare din ziua Învierii are loc în seara zilei de duminică în casa din Ierusalim, unde erau adunați „**cei unsprezece**” (*Luca 24, 36-43; Ioan 20, 19-24*). De fapt erau doar zece din grupul inițial al celor 12 Apostoli, lipsind Iuda Iscarioteanul, care s-a spânzurat și Toma, care nu era atunci de față. Probabil apelativul „**cei unsprezece**” îl numără și pe viitorul apostol Matia. Acest grup de apostoli au fost informați de Luca și Cleopa întorși în Ierusalim, că Domnul cel Înviat S-a arătat lor.

În toiul discuțiilor, se aude un glas extrem de cunoscut, zicând: „**Pace vouă!**”. Era Însuși Hristos, Care intrase prin ușile încuiate, ceea ce i-a făcut să creadă pe ucenici că e un duh. Dar Hristos le-a arătat rănile Sale, zicând: „**Vedeți mâinile Mele și picioarele Mele, că Eu Însumi sunt; pipăiți-Mă și vedeți, că duhul nu are carne și oase precum Mă vedeți pe Mine că am**” (*Luca 24, 39*). Atunci ucenicii s-au bucurat, văzându-L pe Hristos și văzând împlinite cuvintele Lui prin fapte: „**Iarși vă voi vedea și se va bucura inima voastră și bucuria voastră nimeni nu o va lua de la voi**” (*Ioan 16; 22*)! Apoi ca să demonstreze în mod deplin realitatea și materialitatea trupului Său înviat, deși acest lucru nu Îi era o necesitate, a mâncat în fața lor o bucată de pește fript și un fagure de miere. „Peștele fript” reprezintă firea noastră, care înota în marea acestei vieți, dar care acum este cuprinsă de focul Dumnezeirii, iar „**fagurele de miere**” simbolizează dulceața de acum a firii noastre, care mai înainte era lepădată³⁶.

Aici, în cadrul acestei arătări, întâlnim și textul fundamental al instituirii Tainei Hirotoniei, ca cea mai înaltă distincție preoțească harismatic-sacramentală cu care au fost investiți personal și nominal ucenicii Domnului: „**Precum M-a**

³⁴ Prot. Dr. Ioan Bude, *o.c.*, pp. 63-64.

³⁵ Pr. Prof. Univ. Dr. Stelian Tofană, *o.c.*, p. 35.

³⁶ Sf. Teofilact al Bulgariei, *o.c.*, p. 343.

trimis pe Mine Tatăl, vă trimit și Eu pe voi. Și zicând acestea, a suflat (*gr. ἐνεφύσησεν*) **asupra lor și le-a zis: Luați Duh Sfânt! Căroră veți ierta păcatele, le vor fi iertate și căroră le veți ține, vor fi ținute**” (*Ioan 20, 21-23*). Însă aici nu e momentul împlinirii depline a harului Duhului Sfânt, ci prin această directă însuflare arhierescă, profetică și împărătească, fără să se fi revărsat peste ei Duhul în întregime ci numai parțial „**Duh**” (nearticulat, partitiv), urmând să fie „**botezați cu Duhul Sfânt**” peste puțin timp, la Cincizecime³⁷.

6) După 8 zile, Hristos se arată din nou Apostolilor, cu un scop precis: de a-l încredința pe Toma (absent la prima arătare) de realitatea învierii Sale (*cf. Ioan 20, 26-29*). Hristos, cunoscând cuvintele de așa zisă „**îndoială**”, care ar fi mai degrabă o reținere de a exprima o neașteptată bucurie, intră prin ușile încuiate și îi oferă lui Toma câte o invitație pentru fiecare cuvânt al său³⁸ (*cf. Ioan 20, 25 și 27*):

1. „**Dacă nu voi vedea în mâinile Lui semnele cuielor...**” → „**Vezi mâinile mele!**”

2. „**Dacă nu voi pune degetul meu în semnul cuielor...**” → „**Adu degetul tău încoace!**”

3. „**Dacă nu voi pune mâna mea în coasta Lui.**” → „**Adu mâna ta și o pune în coasta mea!**”

4. „**Nu voi crede!**” → „**Nu fi necredincios, ci credincios!**”

Toma face însă îndată marea sa mărturisire: „**Domnul meu și Dumnezeuul meu!**”, având aceeași revelație și aceeași reacție ca și Maria Magdalena, care a exclamat: „**Rabbuni!**”. Nu mai e nevoie acum de argumentul empiric, palpabil și în mod sigur nu a mai avut loc niciun pipăit, căci el și-a mărturisit în modul cel mai sincer, mai ferm și definitiv credința în Hristos cel Înviat³⁹.

7) O altă întâlnire a celor unsprezece cu Iisus a avut loc pe Multele Galileii (*Matei 28, 16-20*). Aici Iisus le-a dat porunca propovăduirii și a botezului în numele Sfintei Treimi: „**Drept aceea, mergând, învățați toate neamurile, botezându-le în numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh**”.

8) Apoi, Iisus se mai întâlnește cu 7 dintre Apostoli (Petru, Toma, Natanael, Iacov, Ioan și alții doi) la Marea Tiberiadei (*Ioan 21, 1-23*). Și aici Hristos nu e recunoscut inițial, până când nu face o manifestare familiară ucenicilor și anume, pescuirea minunată cu roadele ei: 153 de pești mari. La vederea acestora, Petru face primul mărturisirea: „**Domnul este!**” (*21, 7*), iar apoi are loc întreita mărturisire de iubire a lui Petru față de Mântuitorul, care anulează printr-o măsură compensatorie întreita lepădare a sa, Hristos repunându-l în treapta Apostoliei și mai mult decât atât îi încredințează misiunea de păstor al turmei Sale.

9) „**Hristos S-a arătat deodată la peste 500 de frați**” (*I Corinteni 15,6*), arătare care deși nu este relatată în Evangheliile, este clar afirmată de Apostolul Pavel, fiind de o reală certitudine.

³⁷ Prot. Dr. Ioan Bude, *Temeiuri biblice nou testamentare cu privire la oficierea Sfintelor Taine și ierurgii bisericești - Vol. V - Hirotonia*, Ed. Învierea și Eurobit, Timișoara, 2019, pp.59-60.

³⁸ Pr.Prof.Univ.Dr.Stelian Tofană, *o.c.*, p. 41.

³⁹ Prot.Dr.Ioan Bude, *Temeiuri biblice nou testamentare cu privire la oficierea Sfintelor Taine și ierurgii bisericești - Vol. IV - Euharistia*, Ed.Învierea și Eurobit, Timișoara, 2019, p.69.

10) „Hristos S-a arătat lui Iacov și tuturor apostolilor” (*I Corinteni 15,7*) - este tot o mărturie absentă din Evanghelii. Iacov este fiul lui Iosif, frate mai mare al lui Iisus, care a devenit primul episcop al Ierusalimului.

11) Ultima arătare îi are ca destinatari pe cei 11 apostoli: arătare a lui Hristos, înainte de Înălțarea Sa cu trupul la ceruri, în a patruzecia zi după Înviere, când **„i-a dus afară până spre Betania și ridicându-Și mâinile, i-a binecuvântat”** (*Luca 24,50*). Prin aceasta înțelegem că le-a dat o binecuvântare, care să le fie strajă, până peste 10 zile, când va avea loc pogorârea Duhului Sfânt.

În completarea celor 11 arătări propriu-zise, am mai putea agăuga una, potrivit mărturiei aceluiași Apostol Pavel (*cf. I Corinteni 15,8*) căruia i S-a arătat, deși la mai mult timp după Înălțare, pe drumul Damascului, moment al convertirii sale din înverșunatul prigonitor de creștini, Saul, în lăudatul Apostol Pavel (*Fapte, cap. 9*).

În ciuda dificultăților de recunoaștere, nici o apariție nu se încheie cu un eșec, un refuz sau o negare. Iisus alege cu grijă oamenii, locurile și momentele când se arată ucenicilor⁴⁰. Demonstrația rănilor intenționat revindecate, a Trupului expus spre pipăire, a gestului mâncării erau dovezi foarte clare, dar mințile lor încă nu era în stare să priceapă ceea ce vedeau, cât se poate de limpede: Hristos a Înviat!⁴¹

C. Trupul înviat a lui Hristos:

În acest subcapitol vom trata punctul cel mai profund și mai încărcat de semnificație teologică al problematicii despre învierea lui Hristos din morți.

După învierea din morți trupul lui Hristos a devenit transparent, glorificat, nemaifiind împiedicat de obstacole materiale și putând fi omniprezent.

Deși era transfigurat, cu greu de recunoscut, deci cu o înfățișare total schimbată, totuși corporalitatea Lui anterioară morții trebuia să se descopere înaintea ucenicilor, căci altfel nu ar fi avut convingerea și nici nu ar fi putut vorbi despre învierea lui Hristos.

Să vedem acum care sunt însușirile pe care le posedă trupul cel înviat, care îl diferențiază de trupul pătimirilor:

a) pătrunde prin materie compactă (cf. Ioan 20,19) - prin ușile încuiate intră la ucenicii săi;

b) își schimbă înfățișarea - însușire manifestată în fața Mariei Magdalena, a lui Luca și Cleopa și apoi a celor 11 apostoli;

c) apare sau dispare după voia Sa - în fața purtătoarelor de mir sau în casa din Emaus;

d) se oferă ca realitate palpabilă - apostolilor și în final lui Toma;

e) este imponderabil - se înalță la Ceruri, deși rămâne pe pământ viu prin Taina Euharistiei.

Dar cum putem înțelege că totuși trupul duhovnicesc nu este un alt trup, ci tot cel dinainte, trecut într-o altă stare? Vrednicul de pomenire Mitropolit

⁴⁰ Armand Puig, *o.c.*, p.596.

⁴¹ Prot. Dr. Ioan Bude, *o.c.*, p.66.

Bartolomeu Anania ne oferă răspunsul la această întrebare, folosindu-se de două analogii din ordinea naturală în care aceeași materie trece de la stare la alta⁴²:

1) apa poate fi în stare solidă - gheața - în stare lichidă - șuvoi - sau în stare gazoasă - ca abur;

2) unele cristale, cum ar fi camforul, pot trece direct din stare solidă în cea gazoasă, adică să se facă nevăzute fără sa devină altceva decât ceea ce sunt.

Dar oare de ce Mântuitorul nu a făcut ca trupul Său să nu sufere nici o transfigurare, ci să fie în aceeași stare ca înainte de moarte, căci acest lucru ar fi fost posibil, de vreme ce este Dumnezeu atotputernic și ar fi facilitat actul recunoașterii Sale de către ucenicii și ucenicele Lui ? Pentru că învierea Sa nu are sensul de revenire la o viață anterioară, așa cum s-a întâmplat de pildă cu Lazăr, cu fiica lui Iair sau cu tânărul din Nain, ci de intrare în spațiul lui Dumnezeu o dată pentru totdeauna, căci odată înviat, Hristos inaugurează viața viitoare.

Dacă trupul cel înviat reprezintă un „trofeu” care e un însemn al biruinței asupra morții⁴³, totodată el este un prototip, care ne sugerează cum vor fi trupurile noastre la învierea de apoi. Acesta devine etalon al noii creații, născută în ziua Învierii, creație care ne include și pe noi oamenii, oferindu-ni-se, după modelul lui Hristos posibilitatea aceleiași nestricăciuni, înnoiri și transparențe de „făpturi noi” (cf. *II Corinteni 5,17*)⁴⁴.

Așadar, taina Învierii lui Hristos este inima Evangheliei propovăduite de Apostoli, ce pulsează fără încetare sângele prin întregul trup al Bisericii, care este transfuzat neîntrerupt de Hristos din izvorul nesecat al sângelui Său, izvorât din coasta Sa de pe Golgota.

Capitolul IV Învierea Domnului și învierea noastră (I Corinteni, capitolul 15)

Unul dintre cele mai importante capitole ale Sfintei Scripturi care tratează problematica eshatologică, a învierii morților și a vieții veșnice este capitolul 15 al epistolei I către Corinteni a Sfântului Apostol Pavel. Acest capitol reprezintă un cuvânt de lămurire și de încredințare din partea Apostolului neamurilor pentru creștinii din Corint, care influențați mai ales de doctrina saducheilor, negau învierea morților⁴⁵. Pornind de la realitatea Învierii lui Hristos, el argumentează temeinic credința în învierea morților, iar apoi face o diferențiere clară între trupurile firești, carnale, ale noastre și trupurile duhovnicești ale celor morți la învierea cea de obște.

⁴² Mitropolit Bartolomeu (Valeriu) Anania, *Pastorală la praznicul Învierii Domnului*, 1994, o.c., p.359.

⁴³ Sf. Atanasie cel Mare, o.c., p. 185.

⁴⁴ Prot. Dr. Ioan Bude, o.c., p.67.

⁴⁵ Pr. Prof. Dr. Vasile Mihoc, „*Eshatologia paulină*”, în *Revista Teologică*, nr.4/1993, p. 61: „*creștinii cărora se adresează Apostolul negau întru totul viața de după moarte (cf. I Corinteni 15,12b și 19), ceea ce îi pune sub influența doctrinară a saducheilor*”.

Pentru a putea distinge și analiza cât mai aprofundat aspectele dezvoltate și lămurite de Apostolul Pavel vom structura cuprinsul capitolului în șase secțiuni, după cum urmează:

1. Adevărul învierii Mântuitorului (*I Corinteni 15, 1-11*)

Pentru început, Sfântul Apostol Pavel ține să precizeze că cele ce urmează a le spune sunt doar aduceri aminte despre Evanghelia pe care ei au primit-o și întru care trăiesc (v.1), Evanghelia fiind nu doar o învățătură, ci un mod de viață. Deci, precizează că el nu le va spune acum nimic nou, nimic necunoscut, ci doar cele în care ei au crezut. Toate acestea, Pavel le-a primit ca pe cel mai de preț odor și le-a dat și lor, urmând și împlinind cuvintele Mântuitorului: „... **în dar ați luat, în dar să dați**” (*Matei 10,8*), nepăstrând nimic pentru el, ci vestind toate fără „**a ține lumina sub obroc**” (*Matei 5,15*).

Versetele 3b și 4 ne înfățișează cel mai vechi enunț despre cele trei evenimente fondatoare ale crștinismului (moartea, înmormântarea și învierea), care au împlinit Scripturile⁴⁶: „**Hristos a murit pentru păcatele noastre, după Scripturi** (n.n. conform Scripturilor); **și a fost îngropat și a înviat a treia zi după Scripturi**” (*I Corinteni 15, 3-4*). În continuare sunt menționate arătările Mântuitorului după înviere (v. 5-7), pe care le-am tratat în detaliu în capitolul anterior.

În final, Sfântul Apostol Pavel mărturisește că i S-a arătat și lui Hristos la urma tuturor, arătându-și profunda smerenie și nevrednicie prin 3 expresii, cu care se autocaracterizează:

a) „**născut înainte de vreme**” - termenul *ἐκ πρόμα, -ατος* (τὸ) are sensul de copil născut înainte de termen, prematur sau chiar stârpitură, dar mai poate însemna și „**cea din urmă naștere**” el fiind cel din urmă apostol chemat de Hristos⁴⁷;

b) „**cel mai mic dintre apostoli**” - arată modestia sa, care l-a și înălțat, căci zice Hristos că: „**mulți dintâi vor fi pe urmă, și cei de pe urmă întâi**” (*Matei 19,30*);

c) „**nu sunt vrednic să mă numesc apostol**” - arătând cât de umilit se simțea și nevrednic de investitura primită, căci prigonise Biserica lui Dumnezeu.

Apoi după ce și-a recunoscut și și-a mărturisit toate metehnele, precizează că isprăvile sale se datorează exclusiv harului lui Dumnezeu⁴⁸: „**Prin harul lui Dumnezeu sunt ceea ce sunt; și harul Lui care este în mine n-a fost în zadar**” (v. 10a). Căci și în cazul lui s-au împlinit cuvintele lui Hristos Domnul: „**Nu voi M-ați ales pe Mine, ci Eu v-am ales pe voi**” (*Ioan 15,16*).

⁴⁶ Armand Puig, o.c., p.596.

⁴⁷ Pr. Dr. Mihai Petian, *Epistola I către Corinteni*, Editura Andreiana, Sibiu, 2016, p. 253.

⁴⁸ Sf. Teofilact al Bulgariei, *Tâlcuirea epistolei I către Corinteni și a Epistolei a doua către Corinteni*, Ed.Sophia, București, 2019, p. 227.

Un singur cuvânt mai înalt a spus despre sine: „**m-am ostenit mai mult decât ei toți**”, deși putea spune că a avut și multe neazuri și primejdii⁴⁹. Dar îndată continuă în același ton smerit, arătând că nici osteneala nu este isprava lui, ci tot a harului lui Dumnezeu.

2. Învierea lui Hristos - începătura învierii celor adormiți (I Corinteni 15, 12-20)

Această a doua secțiune debutează cu o întrebare retorică și dojenitoare adresată celor ce tăgăduiesc învierea morților: „**Iar dacă se propovăduiește că Hristos a înviat din morți, cum zic unii dintre voi că nu este învierea morților?**” (v.12). Această credință era încă neconsolidată printre creștinii din Corint, căci în timp ce evreii aveau idee vagă despre învierea morților, grecii o considerau de-a dreptul aberantă (cf. *Fapte 17,32*)⁵⁰.

În următoarele 5 versete (v. 13-17), Apostolul Pavel apelează la o deducție logică, la o demonstrație prin negare, metodă denumită în matematică - „a reducerii la absurd”. El spune deci că „dacă nu este înviere” a morților, nici Hristos n-a înviat. Și dacă Hristos n-a înviat, zadarnică este atunci propovăduirea noastră, zadarnică și credința noastră” (v. 13-14), repetând aproape identic această frază în v. 16-17. El pornește de la Învierea lui Hristos, care întemeiază și dovedește învierea morților, aceasta fiind direct dependentă de evenimentul central al creștinismului și care trebuia să devină temelia credinței și a vieții creștine. Dacă ipoteza că Hristos a înviat este falsă, propovăduirea apostolilor devine zadarnică, căci își pierde obiectul, apostolii dovedindu-se niște martori mincinoși, iar credința lor și a tuturor creștinilor devine de asemenea zadarnică, ceea ce ar însemna că credința în Hristos ar rămâne fără fundație, asemenea casei zidite pe nisip, pe care vânturile și ploile o vor nimici (*Matei 7, 26-27*).

Apoi printr-un alt raționament logic, Apostolul afirmă cele pe care le-ar determina ipotezele absurde de mai sus:

a) „**cei ce au adormit în Hristos au pierit**” - deci, dacă Hristos nu a înviat, atunci cei care au murit „întru Hristos au pierit în mormânt, căci promisiunea și credința în învierea morților transcende mormântul și trupul fizic⁵¹;

b) „**dacă nădăjduim în Hristos numai în viața aceasta, suntem mai de plâns decât toți oamenii**” (v. 19) - deci dacă trupul nu înviază, sufletul rămâne neîncununat și afară de fericirea din ceruri. Deci nu ne vom bucura de nimic, dacă nădăjduim în Hristos doar în această viață, căci nici o bucurie deplină din această

⁴⁹ Sf.Ioan Gură de Aur, *Comentariile sau explicarea Epistolei I către Corinteni*, trad. de Arhim. Theodosie Athanasie, Omilia 38, Atelierele grafice Socec&Co., București, 1908, p.536.

⁵⁰ *Biblia sau Sf.Scriptură, versiunea diortosită după Septuagintă redactată, adnotată și tipărită de Bartolomeu Valeriu Anania*, Ed.Renașterea, Cluj Napoca, 2009, p.1653: Pavel a avut un eșec în Areopagul din Atena, când auditoriul, care era compus din filosofi greci, l-au oprit, spunându-i „**Cât despre înviere, te vom mai asculta și altădată**” (*Fapte 17,32*).

⁵¹ Mitzi J.Smith, *Between Text and Sermon (I Corinteni 15,12-20)*, în vol. *Interpretation: A journal of Bible and Theology*, 67(3), p.287-289.

lume nu s-ar putea ridica la fericirea învierii, ce va să fie la Parusie, fericire desăvârșită a unei răsplătiri și a unei împliniri a dreptății lui Dumnezeu.

Încununarea acestei secțiuni este adusă însă de v. 20, care zice: „**Acum Hristos a înviat din morți, fiind începătură (a învierii) celor adormiți**”. Hristos devine *ἀπαρχὴ τῶν κεκοιμημένων* - începătură sau mai profund spus pârga celor adormiți⁵², putând avea și sensul de „ofrandă prin care se aduce un sacrificiu”.

Pârga este întâiul fruct care se coace și care dă semnul că vor veni toate celelalte după el. Tot așa Hristos, a devenit „**Întâiul-Născut din morți, ca să fie El cel dintâi întru toate**” (*Coloseni 1,18*), deschizând, prin învierea Sa, calea oricărui trup către învierea cea de obște.

3. Consecințele eshatologice ale învierii lui Hristos (*I Corinteni 15, 21-28*)

Aici, în primul rând. ni se înfățișează paralela antitetică Adam-Hristos, arătând că așa cum moartea a intrat în lume prin neascultare, prin ascultarea lui Hristos de Părintele Său, ea a fost alungată și omorâtă. Sf. Teodoret de Cir tâlcuiește acestea așa: „*Priviți la Adam și vedeți pe strănepoți urmând strămoșului, toți făcându-se muritori ... La fel toată firea oamenilor va urma Stăpânului Hristos și se va împărtăși de înviere ...*”⁵³. Deci acest binom introdus de Apostolul Pavel ne pune înaintea arhetipul morții - pe Adam și pe arhetipul învierii - Iisus Hristos⁵⁴.

În următoarele 5 versete ale acestei secțiuni avem cele trei evenimente principale ce țin de înviere aflate într-o succesiune clară indicată de adverbele „*apoi*” și „*după aceea*”: „**Hristos începătură** (pârgă, *gr. ἀπαρχή*), **apoi** (*gr. ἔπειτα*) **cei ai lui Hristos, la venirea Lui** (*gr. ἐν τῇ παρουσίᾳ αὐτοῦ*), **după aceea** (*gr. εἶτα*) **sfârșitul** (*gr. τὸ τέλος*)⁵⁵.

Dacă privind învierea lui Hristos și învierea morților, lucrurile sunt limpezi, privind acest „*τὸ τέλος*” - *sfârșitul* (lumii, n.n.), Pavel aduce lămuriri suplimentare, pentru a înțelege că este vorba de distrugerea tuturor vrăjmașilor și biruirea tuturor puterilor potrivnice.

Ce înseamnă dar oare, că atunci „**Domnul va preda împărăția lui Dumnezeu și Tatălui**” (v.24)? Se referă la faptul că Fiul va preda mandatul cu care a fost împuternicit, misiunea Sa împlinită. Sfântul Teofilact al Bulgariei ne oferă o pildă pentru a înțelege mai bine acest lucru: „*Un împărat încredințează fiului său să dea război unor neamuri ce s-ar fi răzvrătit împotriva lui, iar când fiul va birui neamurile răzvrătite, atunci se zice că îi dă războiul tatălui său, arătându-i că a*

⁵² Precum în *Levitic 23,10*, Dumnezeu le cere evreilor să-i închine Lui pârga secerișului lor, care este și cea dintâi și cea mai bună roadă, tot așa El ne-a dat ca pârgă pentru învierea noastră pe Unicul Său Fiu.

⁵³ Sf. Teofilact al Bulgariei, *o.c.*, p. 231 (nota 1).

⁵⁴ Mitropolit Bartolomeu (Valeriu) Anania, *Pastorală la praznicul Învierii Domnului*, 2006, *o.c.*, p.431.

⁵⁵ Pr. Prof. Dr. Vasile Mihoc, *art. cit.*, p.61.

isprăvit lucrul încredințat”⁵⁶. Afirmăția următoare că „El (Hristos, n.n.) **trebuie să împărătească până ce va pune pe toți vrăjmașii Săi sub picioarele Sale**” (v. 25) aduce aluzia puterii prin infinitivul „βασιλεύειν”, Hristos dovedindu-se Împăratul cel puternic. Prepoziția „ἄχρι” (până ce) nu arată sfârșitul împărăției, ci are scopul de a face vrednice de credință cele spuse, căci nicidecum de atunci El nu va deveni neputincios, iar Împărăția Lui nu se întrerupe niciodată, fiind veșnică (cf. *Daniel 7,14*: „**Stăpânirea Lui este veșnică, stăpânire care nu va trece, iar împărăția Lui nu va fi nimicită niciodată**”).

Iar supunându-i pe toți vrăjmașii sub picioarele sale, aceștia fiind cauza morții, se subînțelege că El va birui și efectul - moartea însăși, ca pe cel din urmă dușman⁵⁷.

În încheierea secțiunii (v. 27-28), Pavel citează din *Psalmul 8,6*: „**Toate le-a supus sub picioarele Lui**”, cu mențiunea că Singurul Care nu este supus Fiul lui Dumnezeu este Însuși Dumnezeu-Tatăl. Formula „**Dumnezeu va fi toate întru toți**” se referă la timpul când va fi un cer nou și un pământ, existând o comuniune universală, în cadrul căreia toate existențele se contopesc cu Izvorul Vieții și al Nemuririi.

4. Argumente în sprijinul credinței în învierea morților (I Corinteni 15, 29-34)

Primul argument îl constituie *botezul pentru cei morți* (v.29): ereticii marcioniți aveau o practică prin care un om viu se ascundea sub patul celui mort și răspundea în locul acestuia că vrea să fie botezat, în locul celui care murise nebotezat⁵⁸. Puțin probabil ca Apostolul Pavel să fie de acord cu această practică, ci cel mai probabil cuvintele acestea se referă la faptul că dacă nu credem în învierea morților, nu mai are rost să ne mai botezăm, căci botezul se face întru nădejdea învierii.

Al doilea argument este *osteneala misiunii apostolice* (v.30-32), care ar fi zadarnică dacă morții nu înviază. Pentru ce s-ar fi pus în primejdie toți apostolii, dacă nu erau încredințați pe deplin în privința învierii? Căci dacă nu ar exista înviere, atunci toată truda lor și suferința lor nu ar avea temei și ar fi mai de folos să se preocupe de cele pământești: mâncare, băutură, dacă totul se termină cu moartea.

În continuare le dă un sfat de a le feri de tovărășiile sau însoțirile cu oameni răi, care îi corup și îi îndeamnă la lucruri nepotrivite, distrugându-le obiceiurile bune (v. 33). După cum aerul respirat în locuri infectate de boală - spune Sfântul Vasile cel Mare - transmite, pe nesimțite, celor sănătoși boala, tot așa tovărășiile rele pricinuesc mare rău sufletelor chiar dacă nu se simte îndată vătămarea⁵⁹.

⁵⁶ Sf. Teofilact al Bulgariei, *o.c.*, pp. 232-233.

⁵⁷ Pr. Dr. Mihai Petian, *o.c.*, p. 261.

⁵⁸ Sf. Ioan Gură de Aur, *o.c.*, Omilia 40, p. 567.

⁵⁹ Sf. Vasile cel Mare, *Omilii și Cuvântări*, Omilia 9,9 în vol. *PSB 1*, trad. de Pr. D. Fecioru, Ed. Basilica, București, 2009, p.170.

5. Cum înviază morții și cu ce trup au să vină? (I Corinteni 15, 35-50)

În cea mai amplă secțiune, Apostolul Pavel ne pune înaintea două nedumeriri (v.35), pe care apoi le va explica prin cele mai alese analogii, ca să fie înțelese de tot omul, și anume: 1) modul învierii morților și existența diferitelor trupuri (v. 36-41); 2) felul sau calitatea trupurilor (v. 42-50)

Pentru a oferi un răspuns atât de cuprinzător la prima întrebare: „**Cum înviază morții?**”, Pavel se folosește de două comparații: prima cu sămânța, grăuntele de grâu sau oricare alta (v. 36-38) și a doua o întemeiază pe diversitatea fapturilor și diferența de esență între „**trupurile pământesti**” și „**trupurile cerești**”⁶⁰. Ca să ne arate că dacă omul nu moare, nu poate învia se folosește de domeniul agricol și asemenea Apostolului Ioan în Evanghelia Sa, ne dă ca exemplu grăuntele de grâu, care murind rasare din pământ. Dar să fim atenți căci noi nu semănăm însuși spicul, strălucit și frumos, ci doar grăuntele de grâu gol, iar spicul care va răsări nu este identic cu grăuntele semănat, deși nu este nici deosebit de el, căci din el a răsărit și nu din altceva⁶¹. Așa și trupul omului, din acest trup pământesc, care gol fiind, fără viață, sădit în mormânt, va răsări un trup nou, frumos, duhovnicesc, strălucit. În această realitate a învierii cea de obște a trupurilor se va vedea împlinită proorocia lui Iezechiel, care vede un câmp plin cu oase goale, iar Dumnezeu îi grăiește: „**Voi pune pe voi vine și carne va crește pe voi; vă voi acoperi cu piele, voi face să intre în voi duh și veți învia...**” (Iezechiel 37, 6).

Acum pentru a pricepe corect versetele 39-41 trebuie să înțelegem din terminologia paulină antiteza dintre termenii grecești: *σὰρξ*, care definește trupul carnal, însăși carnea, natura materiei care alcătuiește trupul și *σώμα*, care reprezintă forma organizată, cu chip specific a materiei carnale⁶².

Ca să ne arate că între trupurile înviate va fi deosebire, o clasificare în funcție de vrednicia lor din această lume, se folosește de analogia trupurilor carnale, arătând diferența trupului de la om la animale, de la păsări la pești (v. 39). Apoi face diferențiere între trupurile cerești - gr. *σώματα ἐπουράνια* și trupurile pământesti - gr. *σώματα ἐπίγεια* (v.40), în ceea ce privește strălucirea lor după înviere.

Sfântul Ioan Gură de Aur tâlcuiește această diferențiere ca împărțirea dintre trupurile dreptilor și cele ale păcătoșilor. Apoi continuă Apostolul Pavel cu analogii, arătând deosebirea dintre soare, lună, stele și chiar diferența de la stea la stea (v.41) ca să înțelegem că deși toți dreptii vor fi întru împărăția lui Dumnezeu, nu toți se vor bucura de aceleași bunuri, de aceeași strălucire, precum nici păcătoșii, care toți se vor găsi în împărăția întunericului, nu toți vor suferi aceleași pedepse⁶³.

⁶⁰ Pr.Prof.Dr. Vasile Mihoc, *art. cit.*, p.63.

⁶¹ Sf.Teofilact al Bulgariei, *op.cit.*, p. 242-243.

⁶² *Biblia sau Sf.Scriptură, versiunea diortosită după septuagintă redactată, adnotată și tipărită de Bartolomeu Valeriu Anania*, Ed.Renașterea, Cluj Napoca, 2009, p.1653 (nota h).

⁶³ Sf.Ioan Gură de Aur, *o.c.*, Omilia 41, p.584.

Următoarele 3 versete putem spune că reprezintă esența învățaturii despre învierea morților pe care ne-o expune Sfântul Pavel. El arată că Dumnezeu nu intenționează să respingă trupul material, ci să-l răscumpere, căci nu îl devalorizează, ci îl supune unei transformări într-un trup nou, ceresc, duhovnicesc, pnevmatizat („*σῶμα πνευματικόν*”)⁶⁴.

Păstrându-ne în aceeași ambianță a procesului agricol prin care trece fiecare plantă, simbolizând moartea și învierea, Sf. Ap. Pavel repetă de 4 ori perechea de verbe: „*σπείρω* = a semăna (grâne)” - „*ἐγείρω* - a face să se trezească din somn, a învia”, pentru a pune în antiteză trupul care moare și este înmormântat și trupul cel nou care va învia într-o formă transfigurată. Să vedem deci cum sunt caracterizate fiecare dintre ele:

1) cel dintâi este **trup firesc**, sau mai bine tradus „sufletesc” (*σῶμα ψυχικόν*), fiind stăpânit de suflet; este **întru stricăciune** (*ἐν φθορᾷ*), adică se va strica, se va distruge în pământ; este **întru necinste** (*ἐν ἀτιμίᾳ*), adică trupul nu mai valorează nimic în lipsa sufletului; este **întru slăbiciune** (*ἐν ἀσθενείᾳ*), fiind atât de neputincios în fața realității morții și a stricăciunii;

2) cel de-al doilea este **trup duhovnicesc** (*σῶμα πνευματικόν*) care este stăpânit întru toate de Sfântul Duh; este **întru nestricăciune** (*ἐν ἀφθαρσίᾳ*), căci ceea ce este ocărmuit de Duhul Sfânt nu poate cunoaște stricăciune; **întru slavă** (*ἐν δόξῃ*), fiecare însă strălucind diferit după cum am spus mai înainte; **întru putere** (*ἐν δυνάμει*), biruind puterea morții și a stricăciunii, rămânând nevătămat pentru totdeauna.

Trupurile oamenilor de la înviere au ca prototip trupul înviat al Mântuitorului, care deși este același, este transformat fiind capabil de îndumnezeire prin comuniunea permanentă cu Dumnezeu. Ar putea spune unii însă că trupul Domnului a rămas întreg în mormânt, iar trupul nostru se va risipi în pământ și își va pierde forma. Nu trebuie însă să uităm că trupul omului e materie și că prin descompunere sau pulverizare, din el rămân molecule sau atomi. Ca să înțelegem mai bine acest fenomen, vrednicul de pomenire mitropolit Bartolomeu Anania ne oferă un exemplu din fizica atomică: „*dacă pe o coală de hârtie presărăm pilitură de fier, minusculele particule apar împrăștiate și informe. Însă în momentul când apropiem o bară magnetică, ele se mișcă, se organizează rapid după cum le poruncește fluxul magnetic al barei luând o formă definibilă*”⁶⁵. Același lucru se va întâmpla și cu atomii trupești ai fiecărui om, când vor fi atrași și organizați de puterea lui Dumnezeu.

În v. 45-49 întâlnim din nou antiteză dintre Adam cel vechi, care este înzestrat de Dumnezeu cu suflări de viață (*ebr. nişmat haiiim* - cf. *Facerea* 2,7) și Adam Cel Nou, Hristos care este Însăși Viață, un Izvor nesecat, „dătător de viață”. Deci așa cum Adam stă la începutul unei noi umanități, tot astfel Hristos stă la începutul unei noi umanități. Așadar, dacă acum purtăm „**chipul celui**

⁶⁴ Richard W.Voelz, *Between Text and Sermon (I Corinteni 15,35-58)*, în vol. *Interpretation: A journal of Bible and Theology*, 2018, Vol.72(1), p.58-60.

⁶⁵ Mitropolit Bartolomeu (Valeriu) Anania, *Pastorală la praznicul Învierii Domnului*, 2006, o.c., p.430.

pământesc”, al lui Adam, prin înviere vom primi un trup după „chipul celui ceresc”, adică după chipul lui Hristos cel Înviat.

6. Esența eshatologiei - transformarea radicală a tuturor (I Corinteni 15, 51-56)

Primele două versete ale acestei ultime secțiuni ne descoperă indirect credința Apostolului Pavel în imediata venire a Parusiei, care îl va găsi încă în viață. El se aștepta ca la Parusie, când va suna trâmbița, să nu se afle printre cei morți, despre care vorbește la persoana a III-a - „**Morții vor învia nesticăcioși**”, ci printre cei vii, adresându-le la persoana I plural: „**noi ne vom schimba**”⁶⁶.

Atunci acest trup muritor și stricăcios - care este carne și sânge (gr. *σὰρξ καὶ αἷμα*) - se va transforma în nesticăciune și nemurire. El își închipuia și era convins că defileul strâmt și dureros al morții nu permite să treacă prin el trupul care a fost sediul suferinței, doar într-o stare transfigurată.

În acest moment al schimbării - ne spune tot Apostolul Pavel în Epistola a II-a către corinteni - că vom suspina îngreuiți văzând cele ce vor avea loc, deoarece nimeni nu vrea să moară, ci dacă se poate să se treacă de la ce este muritor la ce este nesticăcios printr-un culoar larg și fără suferință, pentru că „**nu dorim să ne scoatem haina noastră, ci să ne îmbrăcăm cu cealaltă pe deasupra**” (II Corinteni 5,4).

Atunci se vor împlini cuvintele proorocilor: „**El va înlătura moartea pe vecie**” (Isaia 25,8) și „**Din stăpânia locuinței morților îi voi izbăvi și de moarte îi voi mântui. Unde este moarte, biruința ta? Unde-ti sunt chinurile tale ?**” (Osea 13,14).

Ca o încheiere pentru acest magistral tratat de eshatologie, Sf.Pavel oferă în ultimele 2 versete (v.57-58) 4 îndemnuri, care deși sunt adresate locuitorilor Corintului, pot fi extinse pentru întreaga creștinătate: 1) „**să dăm mulțumire lui Dumnezeu, Care ne-a dat biruință prin Domnul nostru Iisus Hristos.**” (v.57) - dacă Hristos a luptat și a învins moartea, ca noi să fim biruitori, nicidecum având vreun merit, să fim mereu recunoscători și mulțumitori; 2) „**Fiți tari**” - acest îndemn vine deoarece corintenii se clătinau în dogma despre înviere; 3) „**Fiți neclintți**” - asemenea unei stânci, pe care vânturile nu o clintesc ca nimeni să nu arate îndoială în această privință; 4) „**Sporiți totdeauna întru lucrul Domnului**” - adică lucrăm pentru fapta cea bună și paza poruncilor Lui, cu osteneală și dăruire totală.

Dar pentru ce să împlinim toate acestea ? Pentru că „**osteneala nu este zadarnică întru Domnul**” (v.58), iar El nu a rămas dator nimănui. Deci să nădăjduim că El va răsplăti, dar nu după merite, ci mult mai mult, după iubirea Sa de oameni.

⁶⁶ A.C. Perriman, *Paul and the Parousie: 1 Corinthians 15, 50-57 and 2 Corinthians 5, 1-5*, în vol. *New Testament Studies*, 35 (04), 512.

Capitolul V

Simbolismul morții și învierii - de la grâu la pâine și de vița-de-vie la vin

Încă de la originile istoriei biblice, pâinea și vinul au reprezentat esența binecuvântării lui Dumnezeu (cf. *Facerea 14,18; 27,28,37; Psalmul 103, 16-17*), dar și un simbol al bunăstării, rezultat din truda omului, căci trebuie să ținem cont că ambele sunt obținute în urma unor prelucrări laborioase și a unor activități care necesită efort, muncă și osteneală, sau într-un cuvânt - jertfă - din partea omului.

Mântuitorul nostru Iisus Hristos a desăvârșit valoarea acestor două unice elemente, pe care le-a consacrat și cărora le-a oferit o cinste extraordinară, aceea de a-L reprezenta pe El Însuși. De la Cina cea de Taină și până la sfârșitul veacurilor, în cadrul fiecărei Sfinte Liturghii, ele se prefac, prin acțiunea sfințitoare a Duhului Sfânt, în cea mai scumpă, cea mai aleasă, cea mai folositoare și mai necesară hrană, dată ca merinde spre viața veșnică, în Trupul și Sângele Său.

Deși pâinea și vinul au și o importantă simbolistică liturgică, ritualică, eclesiologică, noi ne vom opri doar asupra simbolului eshatologic, ca fiind imaginea cea mai reprezentativă din toată natura pământului, pentru ceea ce înseamnă moartea și învierea. Amândouă trec, rând pe rând, printr-un șir de câte zece morți și învieri, jertfindu-se de zece ori ca să devină ceea ce sunt⁶⁷. Acum le vom lua pe fiecare în parte, analizând procesele pe care le parcurg:

Materia primă a pâinii este grâul, care este fructul luminii solare și pe care Însuși Hristos, iar mai apoi Sf.Ap. Pavel ni-l oferă ca material didactic, ca o lecție plină de înțelepciune, înfățișând simbolul învierii trupului: după cum bobul de grâu, ca să încolțească și să aducă roadă, trebuie să fie îngropat în pământ, uscat și gol fiind, și să putrezească, tot așa și trupul omenesc trebuie să fie înmormântat în pământul din care a fost plăsmuit, fără simțire, dezbrăcat de toată frumusețea, și să putrezească, ca o floare veștejită de moarte, ca apoi să învieze într-o nestrăcătorească (Ioan 12, 24; cf.și I Cor. 15,36)⁶⁸.

Acest amplu proces agricol de la stadiul de bob de grâu până la forma finală a pâinii, debutează cu aratul pământului, cu semănatul bobului, care odată ajuns în pământ își metamorfozează firea sub înghețul cumplit al iernii, dând naștere mai întâi unui smoc de iarbă verde, iar mai apoi lăstărind paiul cu noul spic sau noua sămânță înzecită. De aici urmează seceratul, treieratul, vânturatul, după care, ajuns la moară, grâul e măcinat și devine făină, iar în ultima fază în urma frământării aluatului și a coptului în cuptor, este rezultată **„pâinea noastră cea de toate zilele”**.

Vinul este **„sângele bobitelor de strugure”** (*Deuteronom 32,14*), deci e simbolul sângelui, adică al sevei de viață care curge prin mădulele trupului omenesc și îl însuflețește. Asemenea bobului de grâu, și în cazul viței-de-vie se realizează un proces complex: Mai întâi are loc plantarea viței-de-vie în pământ și întreținerea ei (cf. *Levitic 25,3; Ioan 15,2*). Apoi ea lăstărește, face frunze, fructe,

⁶⁷ Prot. Dr. Ioan Bude, *„De la întuneric la lumină, de la grâu la pâine și de la moarte la viață”*.

⁶⁸ Pr.Prof.Univ.Dr.Ene Braniște, *Liturgica specială*, Ed.Basilica, București, 2016, p.642.

ca apoi să aducă rodul - boabele de struguri, grupate în ciorchini care sunt culeși, urmând să fie prelucrați. Procesul continuă cu zdrobirea strugurilor, ce are ca rezultat mustul, iar acesta în urma fermentării se transformă în vin, care este păstrat cu mare grijă (cf. Matei 9,17).

Deloc întâmplător și cu o bogată semnificație, ofrandele de bază care se aduc spre a fi afierosite la slujbele de înmormântare, pomeniri ale morților sau parastase sunt coliva și vinul, care au materie primă tocmai bobul de grâu și rodul viței-de-vie. Acest lucru confirmă puternica simbolistică a lor în privința nădejzii în învierea morților.

Cel Care S-a numit pe Sine Însuși „**Învierea și Viața**”, Își conferă în două dintre cuvântările Sale rostite apostolilor alte două numiri, care reprezintă exact personificări ale celor două elemente, pe care le-am privit mai înainte și anume: „**Eu sunt Pâinea vieții**” (Ioan 6,35) și „**Eu sunt vița cea adevărată**” (Ioan 15,1). Așadar, observăm ce simbolistică aleasă se ascunde în cele două elemente constitutive ale Jertfei euharistice, elemente care împreună ni-L întruchiează pe Însuși Hristos Dumnezeuul nostru, Care Se dă pe Sine jertfă ca noi care ne împărtășim cu El să nu pierem, ci să avem viață veșnică.

Concluzii:

În studiul de față ne-am străduit să analizăm cele trei elemente fondatoare ale creștinismului: Moartea, Înmormântarea și Învierea Mântuitorului nostru Iisus Hristos, ultima fiind culmea și coloana vertebrală a credinței noastre. Din realitatea Învierii derivă și realitatea transfigurării noastre la învierea cea de obște, pe care am prezentat-o din perspectiva Epistolei I Corinteni a Sfântului Apostol Pavel.

Învierea izvorăște din jertfă, jertfa izvorăște din ascultare, iar ascultarea din iubire, spunea minunat Înaltpreasfințitul Ioan, Mitropolitul Banatului. Stânca Golgotei L-a primit în sine pe Bobul de Grâu cel dumnezeiesc, de unde a răsărit El, Soarele dreptății, dăruind pacea și lumina veșnică acestei lumi⁶⁹.

Deși verbele „a lumina”, „a străluci” sau alte sinonime nu se află în nici una din relatările celor patru evangheliști, să fim totuși convinși că Învierea Lui a fost plină de strălucire, dar nu exterioară, asemenea unui spectacol de senzație, ci în intimitatea mormântului, când pereții de piatră s-au pomenit inundați de lumina trupului care se subtiliza prin îndumnezeire, ieșind prin toți porii materiei stâncoase⁷⁰.

Ziua Învierii răsare din Lumina aceasta a Învierii lui Hristos și nu are apus, căci ea transcende timpul, intrând în veșnicie⁷¹. Ultima stihire a Laudelor Paștilor ne îndeamnă, în cinci puncte, cum să ne comportăm și cum să ne raportăm noi la Ziua Învierii: 1) „să ne luminăm cu prăznuirea”; 2) „să ne îmbrățișăm unul pe altul”; 3) „să zicem: fraților! și celor ce ne urăsc pe noi”; 4) „să iertăm toate

⁶⁹ Î.P.S. Ioan, Mitropolitul Banatului, *Înviatul din Nazaret*, Editura Sophia, București, 2017, p. 61.

⁷⁰ Mitropolit Bartolomeu (Valeriu) Anania, *Pastorală la praznicul Învierii Domnului*, 2008, o.c., p. 441.

⁷¹ Î.P.S. Ioan, Mitropolitul Banatului, *Pastorală la Învierea Domnului*, 2017, p.3.

pentru înviere”; 5) „să ne învrednicim a cânta” imnul cel mai reprezentativ al creștinismului: „Hristos a înviat din morți cu moartea pe moarte călcând și celor din morminte viață dăruindu-le”.

Consider că nici o altă concluzie nu ar sintetiza și nu ar puncta mai frumos și mai profund toate cele spuse decât un fragment din Cuvântul de Învățătură al Sfântului Ioan Gură de Aur de la Utrenia Învierii, despre ospățul universal al tuturor creștinilor, prin care Dumnezeu oferă celor vrednici răsplată, iar celor nevrednici bunătate:

„Intrați toți întru bucuria Domnului nostru; și cei dintâi și cei de după ei, primiți-vă răsplata! Bogații și săracii împreună bucurați-vă! Cei ce v-ați înfrânat și cei ce v-ați lenevit, cinstiți această zi! Cei ce ați postit și cei ce n-ați postit, veseliți-vă astăzi! Masa este plină, ospătați-vă toți!; Vișelul este mult, nimeni să nu iasă flămând!; Gustați toți din ospățul credinței!; împărtășiți-vă din belșugul bunătății! [...] Înviat-a Hristos și iadul a fost nimicit! Înviat-a Hristos și au căzut diavoli! Înviat-a Hristos și se bucură îngerii! Înviat-a Hristos și viața stăpânește! Înviat-a Hristos și nici un mort nu este în groapă; că Hristos, ridicându-Se din morți, începătură celor adormiți S-a făcut! Lui I Se cuvine mărirea și stăpânirea în vecii vecilor!”